

сферах міжнародного виміру, як туризм та креативні індустрії, значення та роль яких у глобальному розвитку людства тільки зростає. Основою процесів транснаціоналізації виступають процеси глобалізації, що сьогодні торкаються всіх сфер життя суспільства, проявляючись у сферах туризму та креативних індустрій у різних формах концентрації виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив глобалізаційних процесів на розвитку міжнародного туризму: веб-сайт URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
2. Транснаціоналізація міжнародного туризму: веб-сайт URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
3. Транснаціоналізація світового ринку туристичних послуг: веб-сайт URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**

Я. О. Покутня, Д. Р. Мозгова

*Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

У статті розглядаються перспективи розвитку промислового (виробничого) туризму в Україні та світі. Автором проаналізовано основні етапи становлення промислового (виробничого) туризму в Україні та світі, окреслено географію основних туристичних макрорегіонів світу та визначені головні напрямки розвитку індустріального туризму у межах кожного з макрорегіонів. Особливе місце приділяється класифікації об'єктів індустріального туризму в сучасній науці. В результаті дослідження виявлено перспективне значення промислового туризму в Україні для сталого розвитку туристичної галузі.

Ключові слова: промисловий туризм, туризм, виробничий (індустріальний) туризм, туристична привабливість (атрактивність), туристичний потенціал.

The article examines the prospects for the development of industrial (manufacturing) tourism in Ukraine and the world. The author analyses the main stages of formation of industrial (manufacturing) tourism in Ukraine and in the world, outlines the geography of the main tourist macro-regions of the world and identifies the main directions of development of industrial tourism within each of the macro-regions. Special attention is paid to the classification of industrial tourism objects in modern science. As a result of the study, the article reveals the prospective importance of industrial tourism in Ukraine for the sustainable development of the tourism industry.

Keywords: industrial tourism, tourism, production (industrial) tourism, tourist attraction (attractiveness), tourist potential

Постановка проблеми. XXI століття є епохою відкритості та мобільності, тому формування туристичної привабливості (атрактивності) регіонів відбувається на постійній основі. Стрімкий технологічний прогрес кінця XX – початку XXI століття зумовили розвиток туристичного бізнесу, який почав освоювати нові напрямки туристичної діяльності. Темпи приросту традиційних видів туризму поступово стабілізувалися, натомість зростає інтерес до нових видів туризму: екологічного, сільського, виробничого (індустріального), екстремального, ділового тощо. Туристична індустрія в умовах ринкової економіки спрямована на задоволення пізнавальних потреб суспільства, саме тому при оцінюванні туристичної атрактивності території важливо приділити увагу на запити, мотиви та ступінь задоволення потреб потенційних туристів.

Мета роботи. Дослідити основні показники туристичної атрактивності промислового (індустріального) туризму в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Лише останнім часом активізувалися наукові дослідження щодо розвитку промислового туризму в Україні. Так, необхідність охорони та заповідання антропогенних ландшафтів, оцінення їх як пам'яток індустріальної культури представлено у працях Г. Денисюка [1], В. Казакової [2], перспективи розвитку промислового туризму в Україні визначено В.С. Пацюк [3], Чередніченко О.Ю [4].

За визначенням, що наведено у дослідженнях В. Пацюк, спираючись на визначення ООН 1932 року, **індустріальний (промисловий) туризм** – «це вид активного туризму, зосередженого в промислових регіонах, що має за мету споглядання індустріальних ландшафтів, ознайомлення з витворами індустріальної архітектури, відвідування працюючих або покинутих виробничих підприємств з метою задоволення пізнавальних, професійних, ділових інтересів» [3].

Серед основних видів індустріального туризму можна назвати наступні: *відвідування закинутих об'єктів*; *постпаломництво* (відвідування занедбаних десакралізованих об'єктів релігійного вшанування); *інфільтрація* (проникнення на території, що охороняються, а також території діючих промислових зон та зон, не створених для перебування в них); *диггерство* (дослідження підземних споруд); *руфінг* (прогулянки дахами); *психографія* (основним методом таких досліджень є «дрейф» (*drift*) – техніка швидкого проходження через мінливу атмосферу, засіб суб'єктивного перетворення міського простору); *урбанізм* (любов до міських пейзажів, сформована в результаті розширення, розвитку або навпаки, занепаду міських територій); *сурвівалізм* (виживання в екстремальних умовах) [5].

Щодо промислового туризму, питаннями виявлення, систематизації, класифікації та популяризації об'єктів промислової спад-

щини світу займається «Міжнародний комітет за збереження індустріальної спадщини» (ТІССІН) як громадська організація мешканців індустріальних центрів. Так, існує загальноприйнята класифікація об'єктів промислового туризму, яка створена «Міжнародним комітетом за збереження індустріальної спадщини» та ЮНЕСКО (Табл. 1).

Таблиця 1.

**Класифікація об'єктів промислового туризму
за даними ЮНЕСКО**

<i>Група</i>	<i>Назва</i>
I	Об'єкти комплексного промислового освоєння – промислові міста і селища, промислові ландшафти.
II	Гірничорудні вироблення і шахти, що супроводжує їх інфраструктура
III	Галузеві заводи і фабрики з супроводжуючою їх інфраструктурою.
IV	Гідравлічні та гідротехнічні споруди і супроводжуюча їх інфраструктура.
V	Транспортні об'єкти та об'єкти зв'язку з їх інфраструктурою.
VI	Підприємства громадського призначення.
VII	Інфраструктура беллігеративних ландшафтів.
VIII	Аграрні форми природокористування.
IX	Аграрні поселення, створювані в результаті аграрного природокористування культурні ландшафти.
X	Об'єкти, що представляють інфраструктуру традиційних форм і способів етнічного локального природокористування.
XI	Репрезентують історичні факти расової та національної нетерпимості, трудової експлуатації, зведені в масштаби промислової діяльності.
XII	Інші об'єкти специфічної промислової діяльності людини.

Джерело: складено автором на основі [7]

Така класифікація має три основних напрямки: виробничо-технологічні пам'ятки (рухомі об'єкти культурної спадщини і артефакти у музеях, а також фортифікаційні споруди); промисловість всіх видів, включаючи сільське господарство та виробництво продуктів харчування; нематеріальна культурна спадщина (культурні заходи) [7]. Разом із тим, за ствердженням представників «Міжнародного комітету із збереження індустріальної спадщини» представлений перелік не є остаточним і може розширюватися або уточнюватись в залежності від тих чи інших аспектів оцінки об'єктів індустріальної спадщини [6].

У розвитку індустріального (промислового) туризму на глобальному рівні можна виокремити три основні етапи: зародження індустріального (промислового) туризму – 30-70-ті роки ХХ століття; становлення індустріального туризму 1980-2000 роки; активізація розвитку індустріального туризму з 2000-х років ХХІ століття.

В світі виділяються 5 основних макрорегіонів за особливостями розвитку промислового (індустріального) туризму:

- 1) Європейський;
- 2) Російський;
- 3) Азійсько-Тихоокеанський;
- 4) Американський;
- 5) Африканський.

Європейський туристичний макрорегіон вважається провідним туристичним регіоном світу. Виробничий туризм поширений у таких європейських країнах як: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Данія, Ірландія, Італія, Іспанія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Україна, Франція, Чехія, Швейцарія.

Промисловий (індустріальний) туризм в Азійсько-Тихоокеанському макрорегіоні добре розвинений у таких країнах як: Китай та Японія. Американський туристичний макрорегіон характеризується високими показниками розвитку цього виду туризму, він зосереджений у США, Канаді, Мексиці та Бразилії. Щодо Африканського макрорегіону, то туристичні потоки здебільшого спрямовані до Південної Африки.

Виробничий (індустріальний) туризм в Україні почав розвиватися наприкінці ХХ століття. Розвиток виробничого (індустріального) туризму характерний для промислових регіонів Придніпров'я, Приазов'я, та Донбасу, зокрема Харківської, Донецької, Луганської, Запорізької, Дніпропетровської, Одеської та Київської областей. Ближче всього до втілення ідей індустріального туризму в Україні знаходиться Кривий Ріг Дніпропетровської області, де сконцентрована значна кількість помешкань та мостів дореволюційного будівництва, «законсервованих» заводів, залізрудних шахт, кар'єрів. Для промислово розвинутих регіонів вирішальне значення має саме індустріальний туризм. Слід зазначити, що антропогенні ландшафти займають 92-94% S України.

За даними Української асоціації з активного відпочинку серед туристичних операторів, що спеціалізуються на виробництві та просуванні туристичного продукту з промислового туризму на національному ринку туристичних послуг є ТОВ «Академія активного відпочинку», ТОВ «Студсервіс», ТОВ «Гоу ту Юкрейн», ТОВ «Волинський туристичний кластер», Beten Tour International, «Відвідай».

Україна має широкі можливості для розвитку індустріального туризму. Основними туристичними дистенаціями в Україні є: Вінницька кондитерська фабрика «Roshen» (Вінницька область), ТОВ «Павлівський писоварний завод» (Волинська область), геолого-мінеральний музей та шоколадна фабрика «АВК» (Дніпропетровська область), Ткацький промисел у Косів (Івано-Франківська

область), Селиська сироварня; м. Берегово, виробництво вина (Закарпатська область), фабрика ялинкових іграшок, с. Клавдієво та фабрика ялинкових іграшок, с. Луб'янка, с. Переяслав-Хмельницький, музей ремесел і народних промислів ремесла і промисли українського села (Київська область), Трускавецький завод мінеральних вод, Моршинський завод мінеральних вод «Оскар», Львівська копальня кави (Львівська область), ПАТ «Миргородський завод мінеральних вод» (Полтавська область), Чернігівська пивоварня (Чернігівська область) та інші.

Висновки. Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що промисловий (виробничий) туризм є перспективним напрямком розвитку туристичного ринку, який демонструє позитивну тенденцію до зростання не тільки в Україні, але й на міжнародному ринку. За кордоном він давно вже став важливим видом бізнесу, вигідним як великим промисловим компаніям, так і туроператорам. Україна має широкі можливості для розвитку індустріального туризму. Проте, враховуючи геополітичну ситуацію в країні частина виробничих атракцій на сьогодні закриті для туристів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в детальному аналізі можливостей розвитку промислового (виробничого) туризму на локальному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк І., Середа Ю. Туристичний потенціал промислових районів міста: реконструкція спадку. *Український соціум*. 2010. № 4 (35). С. 40–51.
2. Казаков В. Л., Мещанін І. І., Казакова Т. А., Завальнюк О. Й. Техногенний туризм в системі природокористування. *Збірник наукових праць Сумського держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Екологія і раціональне природокористування*. 2006. С. 221–229.
3. Пацюк В. С. Індустріальний туризм та його особливості. *Географія та туризм*. 2009. № 2. С. 104–109.
4. Чередниченко О. Ю. Можливості та перспективи розвитку індустріального (промислового) туризму у східному регіоні України. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/cherednychenko.htm (дата звернення: 27.10.2024).
5. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: підручник. Київ: Знання, 2013. 334 с.
6. The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage. URL: <http://ticcih.org/> (дата звернення: 27.10.2024).
7. UNESCO Culture. World Heritage Centre. URL: <http://whc.unesco.org/en/list/> (дата звернення: 27.10.2024).